in Christus' dagen werd het de *eigennaam*, waarmee de strafplaats der goddeloozen werd aangeduid. Vandaar dat we het woord Gehenna ook buiten het Oude Testament telkens tegenkomen. Christus en de Apostelen hebben dit woord dus uit de volkstaal overgenomen.

Leestafel.

1. De Macedoniër. XIV-2. Zendingstijdschrift onder redactie van Ds. H. Dijkstra, Smilde, Ds. D. Bakker, Djokja, Dr. D. K. Wielenga, Pajeti. Uitgave van de Firma E. F. Bouwman. Groningen.

Het zij mij vergund hier de aandacht te vestigen op ons voortreffelijk Zendingstijdschrift de Macedoniër. Sedert nu reeds veertien jaren wordt deze periodiek geredigeerd door Ds. Dijkstra van Smilde, een man, die niet alleen bezit een warm hart voor, maar ook een rijke en grondige kennis van de Gereformeerde zending in onze Oost. Reeds vóór jaren werd hij door wijlen mijn vriend Ds. Lion Cachet, die voor mij onder de predikanten onzer Kerk een autoriteit op zendingsgebied was, als zoodanig geprezen. Met zeldzaam talent weet Dijkstra door middel van zijn Tijdschrift zijn lezers in te leiden en op de hoogte te houden van wat door onze zendelingen op Midden Java, op Soemba en elders wordt verricht voor de verbreiding en verdieping van het Evangelie.

In de laatste jaren heeft Ds. Dijkstra voor de redactie van het Tijdschrift hulp gevonden in de heeren missionaire dienaren Ds. Bakker van Djokja en Ds. Wielenga van Pajeti. Door de medewerking van deze twee mede-redacteuren ziet hij zich nu ook in staat gesteld, zijn lezers bijdragen te verschaffen van mannen, die door eigen aanschouwing land en volk kennen. Iets wat zeker veel voor heeft. Toch vermindert dit allerminst de waarde van Dijkstra's arbeid.

Daar zijn toch menschen, die, al hebben zij een land en volk niet met eigen oogen gezien, door hun ernstige studie en levendige verbeeldingskracht er niet te min een zeer juist beeld van kunnen geven. Zoo ging het Veth met Java en eens Kant met Londen, en zoo ook Dijkstra met onze Oost.

Het Februari-Nr. van dit Tijdschrift is ook weer bijzonder goed geslaagd.

Onder het opschrift Java geeft Ds. Bakker een merkwaardige studie van de *Mahomedaansche Zedewet*. Onder Soemba biedt Ds. Wielenga ons een kijk in het innerlijk leven der menschen onder wie hij arbeidt, met zijn goed gestyleerd en interessant opstel: *Op huisbezoek*. Onder den titel Uit mijn Camera, deelt Ds. Dijkstra tal van bijzonderheden op zendingsgebied mee, waaronder het advies van Ds. H. Ph. Ingwersen inzake Zelfstandige Zendingskerken, zeker niet het minst onze belangstelling verdient. De rubriek Voor Jongelieden, mede door Dijkstra geschreven, bevat ditmaal 1°. onder het opschrift: *Een Christenfabrikant in Japan*, het treffend verhaal van den invloed van een Christelijk karakter in de praktijk en 2°. een mededeeling, die ook voor onze jongelieden, naar het mij voorkomt, belangrijk genoeg is, om haar hier over te nemen. Zij gaat over een Christelijk Comité voor Indië en luidt aldus:

„In October j.l. is opgericht een Vereeniging, genaamd „het Christelijk Comité voor Indië". Deze vereeniging, wier statuten zijn goedgekeurd bij Kon. besluit van 18 Dec. l.l., stelt zich ten doel, de versterking van het Christelijk element onder de Europeesche bevolking van Nederl. Indië. Zij heeft ter bevordering van dit doel onder meer een Informatiebureau geopend tot het geven van inlichtingen aan Christelijke jongemannen, die in Indië een positie wenschen te zoeken. Tot directeur van dit Informatiebureau is benoemd de heer J. J. Kroon, te klerk aan het Ministerie van Koloniën.

Het Informatiebureau is gevestigd te Den Haag, Spui 254."

Het Zendingstijdschrift De Macedoniër verschijnt in maandelijksche afleveringen van 2 vel. De prijs is *f* 3 — per jaar en voor kerkeraden en agenten van het Zendingsblad *f* 2.40. Men teekent in bij E. F. Bouwman, te Groningen.

2. Prof. Emile Doumergue. *Calvijn de Prediker van Genève*. Met verlof van den schrijver vertaald door Mej. J. C. Rutgers, Kampen. — J. H. Kok. — 1909.

Na al de literatuur, die, kort vóór en na den gedenkdag van Calvijn's geboorte ten vorigen jare verscheen, is men geneigd, bij de aankondiging van nóg weer een stukje Calvijnliteratuur de verzuchting te slaken: „men kan ook van het goede te veel krijgen."

Men zal die verzuchting echter terughouden indien men vernoemt, dat dit boekje niet meer of minder is dan de rede, gehouden den 28n Juli 1909 in de Calhedaal van St. Pierre te Genève door Prof. Doumergue en wel ter inwijding van het vierde eeuwfeest der geboorte van Calvijn. Het Comité te Genève had aan den jongsten levensbeschrijver van den Reformator opgedragen om op dien Juli-avond een beeld van Calvijn voor te stellen. De keuze was zeker niet ongelukkig. In zijn mooien, echt Franschen stijl teekende toen de redenaar *Calvijn als den prediker van Genève, kneedend, door zijn woord, de Gereformeerde ziel van de XVIe eeuw.* Deze teekening is zoo fijn als geestig.

Mej. Rutgers, die de rede vertaalde op een wijze welke toont, dat zij *l'esprit de la langue* vatte, heeft aanspraak op den dank harer landgenooten.

Men lese dit boekje van nog geen 40 bladzijden om zijn inhoud, maar ook om zijn stijl. Men kan er uit leeren hoe men „spreken" moet.

3. *Paedagogisch Tijdschrift voor het Christelijk Onderwijs.* G. M. Klemkerk. — 1910. — Hilversum.

Dit tijdschrift onder redactie van de heeren K. van den Berg, A. Jonkman J. Th. R. Schreuder en H. J. van Wijlen, met een flinken staf van medewerkers, is er *in*.

En dat het er zoo spoedig, reeds bij den tweeden jaargang, *in* is gekomen, dankt het aan den ernstigen arbeid, die er aan besteed wordt.

Van dien tweeden Jaargang ligt thans de 8ste Aflevering voor mij. Dr. H. A. Wesstrate zet er in voort zijn belangrijke studie over *de Fransche Revolutie en het lager onderwijs*. Van Wijlen de zijne over *Leven en Gemeenschap*. Verder onder de rubriek: Ingekomen Boeken een nauwkeurige opgave van de jongst verschenen werken op het gebied van onderwijs en opvoedkunde.

Als Bijblad geeft dit Tijdschrift een Recensiebode, waarin verschillende werken die dezer dagen het licht zagen, worden besproken.

Aan onze Christelijke onderwijzers en aan allen, die belangstellen in de „School", zij deze periodiek opnieuw aanbevolen.

4. *Verslag van het eerste Christelijke Congres tegen het Alcoholisme*, Drukkerij Doorgangshuis, Hoenderloo.

Enkrateia, Bond van Protestantsch Christelijke Drankbestrijdersvereenigingen, hield den 25sten en 26sten Augustus j.l. zijn eerste Congres tegen het Alcoholisme.

In het sedert uitgegeven verslag van dit Congres vindt men bijeen wat daarop besproken en besloten is.

Kennisneming met dit verslag kan ik ten zeerste aanbevelen. De onderwerpen verdienen de belangstelling van allen, die geroepen zijn zich met de sociaal-ethische vraag van de drankbestrijding bezig te houden.

Ik wil er hier een kort overzicht van laten volgen.

In de morgenzitting:

De stand der Christelijke drankbestijding in Nederland en in het Buitenland door Ds. J. Henri Ledeboer.

De Heilige Schrift en de geheelonthouding, door Ds. D. v. Krevelen.

Plaatselijke keuze in den vreemde en in ons Vaderland, door Mr. V. H. Rutgers.

In de Afdeeling: De Alcohol en het Kind:

Over de ervaring van Christelijke inrichtingen voor verwaarloosde kinderen ten opzichte van het alcoholisme, door M. van Wijhe.

Over het werk onder de kinderen, door Mej. K. W. Crommelin.

In de Afdeeling: Zending en Alcohol.

Over drankbestrijding in de achterbuurten, door Mej. M. Ligtvoet.

Over een verbodswet voor Indië, door Ds. Joh. Rauws.

In de Afdeeling: Drankzucht.

Over Christelijke verpleging van drankzuchtigen, door Dr. C. J. C. Burkes.

Over de gevolgen der drankzucht in het nageslacht (degeneratie) zou gesproken zijn door Prof. Dr. L. Bouman, wiens referaat echter, wijl hij verhinderd was, werd voorgelezen door Dr. A. Dupont van Ermeloo.

In de Afdeeling: Leger en Vloot spraken Mevr. M. M. Havelaar—Van Beeck Calkoen over: De alcohol in de cantine, en de heer C. W. F. baron Mackay over: De alcohol op onze vloot.

Eindelijk in de Avondzitting Dr. J. R. Slotemaker de Bruine over: de Christelijk-Sociale beweging en het alcoholisme.

Naast *Het boek van den Alcohol* door A. Dow en Th. v. d. Woude. Amsterdam. S. L. van Looy 1904 Met een voorwoord van Prof. Talma te Utrecht, — is dit *Verslag* een onmisbaar boek voor wie zich ten onzent op de hoogte wil stellen van het drankvraagstuk. Een vraagstuk waarover door hen, die er niet van op de hoogte zijn, nog altoos wordt geredeneerd als kippen zonder kop.

Vereenigingsleven.

HET WERK DER BARMHARTIGHEID IN INDIË.

II.

Een in Indië hoogst bekend persoon en ook in Nederland lang geen onbekende is de heer Van der Steur, die het huis

Oranje-Nassau te Magelang

leidt, dat als zooveel andere inrichtingen van liefdadigheid zeer klein begonnen is, maar waarin thans, na al de verbouwingen die noodig waren in den loop der jaren, 400 kinderen kunnen opgenomen worden.

Voor het eerst werd met het opnemen van kinderen in het Militair Tehuis begonnen in 1893, toen op eens een koloniaal voor den heer Van der Steur stond met de mededeeling, dat hij nu een middel gevonden had om te zien of Van der Steur's Christendom echt was. Een onlangs gestorven sergeant had een vrouw met vier kinderen achtergelaten. Nam Van der Steur die in huis, dan zou de bezoeker respect voor hem hebben.

Nu, Van der Steur's Christendom bleek echt. Niet alleen door de opname van die vrouw met vier kinderen, want dergelijke gevallen zijn hem telkens overkomen, en het Militair Tehuis te Magelang, op den duur tot „Inrichting van den heer Van der Steur" geworden, heeft een ruim arbeidsveld gevonden vooral in de kringen der militairen, waar de zedelijke toestanden, zooals bekend is, van dien aard zijn, dat er geregeld door heel wat onverzorgde kinderen zijn, die de hulp van de hand der Christelijke barmhartigheid dringend noodig hebben.

In het jaarverslag over 1904 komt een lange lijst voor van verpleegden, die in betrekkingen geplaatst zijn. 14 meisjes waren toen gehuwd en 86 kinderen teruggenomen door de familie, die weer voor hen kon zorgen. Op 10 Juli waren 826 kinderen ingeschreven in het stamboek, waarvan er 423 weer „waren afgeleverd aan de maatschappij".

Eigenaardig schrijft de heer Van der Steur in zijn verslag over 1908: „Er wordt veel gesproken over armenzorg, over weezenzorg en zorg van verlaten kinderen en ik ben heel dankbaar voor wat geschiedt, dankbaar voor de subsidie van *f* 28000 per jaar, maar niet voldaan. Ik mag niet meer hebben dan 350 kinderen, zijnde 2/3 voor de Staat 1/3 voor de particuliere liefdadigheid, berekend op *f* 120 per jaar en per kind. Die *f* 120 is niet genoeg meer, ik kan er niet meer mee komen, doordat ik veel geld uitgeef voor extra onderwijs en voor kinderen op de K. W. S., bij den Tuinbouwcursus, voor den Postcursus enz. Nu is dat nog niet zoo heel erg, want ik ben er ook dit jaar door Gods goedheid weer gekomen. Maar in het jaar 1906 ben ik gaan zondigen tegen die bepaling en heb ik meer opgenomen. Toen is goedgevonden en verstaan, dat ik er 400 mocht opnemen, maar dat de subsidie niet verhoogd zou worden. Edoch, nu heb ik weer gezondigd en heb er weer meer dan 400. Ik zal nu maar weer eerlijk opbiechten en het zeggen, dat ik er 434 heb. Dat mag niet. De Resident moet er op letten, maar ik heb het gedaan zonder den Resident. De boeken waarin die kinderen ingeschreven zijn, werden niet door den Resident geteekend, want ik liet ze niet zien, ik bood ze niet ter teekening aan.

„De bepaling van beperking van het aantal kinderen, is alleen gemaakt om mij, den bandeloozen vrijbuiter, aan banden te leggen en dat heb ik wel noodig; maar Excellentie, ik bid U, maak den band waaraan gij mij legt, van elastiek, dat is ten minste rekbaar. En rekbaar moet de band weezen, want er is wreedheid in tegenover het kind, dat als hulpbehoevende wees achter blijft in de kampong, het niet te mogen helpen."

In dit overzicht mag voorts niet vergeten worden het

Leger des Heils,

dat in menigerlei opzicht natuurlijk niet onze sympathie hebben kan, maar welks arbeid ten nutte der maatschappij toch gewaardeerd moet worden. Het werkt voornamelijk op Midden-Java en heeft Semarang als hoofdkwartier. Daar bevindt zich ook een inrichting voor zieke en behoeftige Javanen, waar gemiddeld 225 verpleegden worden verzorgd, die behooren tot de ongelukkigsten der bevolking.

Aan deze inrichting is een geneesheer van het Leger des Heils verbonden, die een oogspecialiteit is en als zoodanig een uitgebreide praktijk en veel succes heeft. In drie maanden tijds werden 168 patiënten behandeld in 2230 bezoeken, en 29 patiënten met 79 operaties.

Te Pati heeft het Leger des Heils een Tehuis voor verwaarloosde Javaansche meisjes, die op den weg zijn om uitgeworpen te worden uit de maatschappij. Ook in ander opzicht breidt de arbeid zich gaandeweg uit; de laatste statistieken vermelden, dat werkzaam zijn 55 officieren en 15 korpsen; er zijn 17 buitenposten.

Het is de bedoeling, in de naaste toekomst kolonies voor lijders aan lepra op te richten en tehuizen voor misdadige en verwaarloosde kinderen, die, zooals boven reeds werd opgemerkt, in Indië, en vooral op Java, in zoo grooten getale aanwezig zijn.

Zoo de rij der huizen van barmhartigheid rond gaande, komen we thans aan de hand van onzen papieren gids aan bij het

Ziekenhuis te Poerwodadi.

Een hongersnood, gevolgd door cholera en buidziekte, door welke in 1901 een deel der residentie Semarang geteisterd werd, gaf aanleiding tot de vorming van het „Semarang-Comité voor zieke en behoeftige inlanders", hetwelk in het brandpunt van het geteisterde district, te Poerwodadi in de afdeeling Grobogan, een ziekeninrichting oprichtte, hetwelk na het einde van den nood bestendigd werd.

Wel werd na eenigen tijd het Semarang-comité opgeheven, maar het ziekenhuis bleef bestaan en ging weldra over aan de Salatiga-zending, wier zendelingen het thans in stand houden. Behalve een geneesheer-directeur, den heer Dr. S. v. d. Leij, — die het ziekenhuis gedurende den overgangstijd geheel belangeloos gaande hield — heeft het twee Europeesche zusters, drie inlandsche hulpgeneeskundigen en verschillende helpers, helpsters en bedienden. Onder leiding van den geneesheer-directeur staan voorts nog een inlandsche vroedvrouw te Poerwodadi en een te Kalitjeret, waar ook een hulpgeneeskundige is.

In de kort geleden vernieuwde of verbouwde hospitaalgebouwen werden in 1907 gemiddeld 115 patiënten per dag verpleegd. De kosten worden ten deele door een regeeringssubsidie gedekt, maar plm. *f* 4000 moet uit particuliere bijdragen komen.

Reeds even noemden we Salatiga. Daar bevindt zich de bekende

Witte Kruis-Kolonie bij Salatiga

een van de stichtingen, die, evenals het ziekenhuis te Poerwodadi, haar ontstaan te danken hebben aan de groote ellende, waardoor de omgeving van Semarang en Depok in 1900, 1901 en 1902 getroffen werd. De Europeanen aldaar brachten veel geld bijeen tot leniging van den nood der Javanen en verzochten den heer Van Emmerik, destijds aan het Leger des Heils daar ter plaatse verbonden, zich met de uitdeeling te belasten. Deze aanvaard te die taak en maakte zich op den duur los van het Leger des Heils. Hij ging bij zijn arbeid uit van de gedachte, dat de menschen, die verpleegd werden, daar iets voor moesten doen; dat ze moesten werken. Daarom stuurde hij het er op aan, dat een eigen terrein verkregen werd, hetwelk door de verpleegden bearbeid kon worden. Zijn pogingen werden met goed gevolg bekroond, want de stichting kreeg tot haar beschikking een stuk land boven Salatiga, dat even waterarm was. Toch, hoewel eigen kapitaal, om de bearbeiding aan te pakken zooals het hoort, ontbrak, veel misgewas ontstond en veel last van droogte en vliegende insecten van kwaad soort ondervonden werd, kreeg de kolonie het zoover, dat zij vermoedelijk in de naaste toekomst zich zelf zal bedruipen.

In 1906 schreef de heer Van Emmerik over den omvang van de kolonie dit: Het gemiddeld aantal zielen op de kolonie bedroeg gedurende het afgeloopen jaar 300. Op einde December was het aantal 293, nl. 53 mannen, 89 vrouwen, 83 jongens en 68 meisjes. Onder dit aantal van 293 bevinden zich 5 blinden en eenige halfblinden, 10 dooven en doofstommen, 3 krankzinnigen, 3 lammen, verscheidene kreupelen en een dertigtal zwakken, afgeleefden of door vroeger opiumgebruik geknakten.

Hieraan zij nog toegevoegd, dat in de laatste jaren van uit deze Salatiga kolonie kolonisatie van Midden-Celebes beproefd is geworden, van welke men goede verwachtingen had en die, naar zich laat aansien — het werk daar is te jong om er thans reeds meer van te zeggen — het gewenschte resultaat zal opleveren.

Officieele Berichten.

Het adres van de Geref. Kerk te Oosterbeek is voortaan: J. van Golverdinge, scriba van den kerkeraad.

Na afgelegd praeparatoir examen is door de classis Zwolle in hare vergadering van 3 Febr. j.l. de heer F. W. H. Bramer, Theol. cand. der Vrije Universiteit, beroepbaar gesteld in de Geref. Kerken. Adres: 32e Ebbingestraat 16, Kampen.

Korte notulen der vergadering van de kerken der classis Woerden, gehouden te Alphen, op Donderdag 10 Februari 1910.

Namens de roepende kerk opent Ds. Gunst de vergadering. Z.Ew. verzoekt de vergadering te zingen Psalm 84:3; leest Psalm 84 en gaat daarna voor in den gebede.

Ds. van Hulsteyn rapporteert namens de commissie, die de Credentialen nazag, dat er geen instructiën zijn. Aan één diaken wordt keurstem verleend. Één der hrs predikanten is door ongesteldheid verhinderd.

Het Moderamen wordt aldus saamgesteld: praeses Ds. de Vries, assessor Ds. Warmenhoven en scriba Ds. Elshove.

De notulen worden gelezen en na eenige bespreking goedgekeurd. Een verzoek, om terug te komen op een op de vorige vergadering uitgesproken oordeel zal later in behandeling genomen worden.

Het onderzoek naar art. 41 D.K.O. geeft aanleiding tot eenige besprekingen over het vaststellen van een sluitingsuur, over het percentage in de cl. onkosten, over de gedragslijn, die gevolgd moet worden bij tuchtoefening, om welke laatste zaak te regelen een commissie benoemd wordt.

Rapporten. Ds. Schoemakers rapporteert over de Zending en wel over twee vergaderingen, die Deputaten gehouden hebben den 19en Aug. 1909 en den 30en Jan. 1910, in welke bleven van Ds. Netelenbos werden gelezen en behandeld. Besloten wordt, dat 't gedrukte verslag van den Zendingsbond in Indië zal gekocht worden.

Namens de kerk van Bodegraven rapporteert br. Bol over den toestand der Zendingskas. Na eenige discussie wordt Ds. Gunst dank gezegd voor zijn uitnemend beheer.

Br. Baart rapporteert over de vraag, of niet saamwerking kan verkregen worden tusschen de Diaconiën tot de verpleging van behoeftigen in Stichtingen van barmhartigheid. Besloten wordt, dat deputaten zullen gecontinueerd worden met opdracht een schema van saamwerking op de volgende vergadering in te dienen.

Vacaturebeurten:

Zevenhoven. Maart Ds. Schoemakers (2 b.). April Ds. Brouwer (2 b.). Mei Ds. Warmenhoven (2 b.);

Noorden: Ds. de Vries (2 b.), Ds. v. Dijk (2 b.), Ds. Fleurke (2 b.);

Waarder: Ds. Gunst (2 b.). Ds. v. d. Heijden (2 b.), Ds. Elshove (2 b.);

Nieuwkoop: Maart Ds. v. d. Voet (2 b.), April Ds. Elzinga (2 b.), Mei Ds. Brouwer (1 b.), Ds. Warmenhoven (1 b.).

Ds. Elshove rapporteert over den toestand in een der kerken. Na langdurige bespreking worden drie genabuurde kerken aangewezen, om aan den betrokken kerkeraad advies te geven.

Aan Ds. J. F. van Hulsteijn, pred. te Waarder, wordt acte van ontslag verleend wegens zijn vertrek naar de kerk van Ter Neuzen.

Besloten wordt, dat de attesten van in de Classis inkomende predikanten zoo noodig, overeenkomstig 't besluit der Synode van Utrecht, door 2 genabuurde kerken zullen worden geapprobeerd, met dien verstande, dat als genabuurde kerken worden beschouwd de 't dichtst bij de belanghebbende kerk gelegen kerken. In Hand- en Jaarboekje zal dat besluit gepubliceerd worden.

Roepende kerk voor de volgende vergadering, D. V. op een Woensdag in Mei te houden, zal zijn Woubrugge.

De Praeses sluit de vergadering en gaat in dankzegging voor.

Namens de Classis
P. Warmenhoven, Ass.

Buitenland

Noorwegen. Strijd voor de vrijheid der Kerk.

Het streven om de Kerk vrijheid en zelfstandigheid te geven, heeft in Noorwegen tot het formeeren van een afzonderlijke staatkundige partij geleid. Reeds van 1850 af heeft men hiervoor gearbeid, zonder tot het doel te kunnen geraken. Wanneer de verkiezingen voor de „Storthing" aan de orde waren, werd in de programma's der partijen met geen woord van de Kerk gerept. Dit zal nu anders worden. Men zal in de Storthing voortaan moeten rekenen met eene politieke partij van 20 leden, die voor de zelfstandigheid van de Luthersche Kerk in Noorwegen in het krijt treden wil. Deze nieuwe partij is samengesteld zoowel uit Conservatieven, die wij in Nederland Christelijk-Historischen of Anti-revolutionairen zouden noemen, als uit „vrijzinnigen der linkerzijde"; de conservatieven hebben nu met die „vrijzinnigen" de meerderheid op de socialisten en de „geconsolideerde linkerzijde" (in Nederland zou men deze „vrijzinnig democraten" noemen), die gemeenlijk met de socialisten samengaan.

Er zijn voornamelijk twee zaken die het tot stand komen van een partij, welke de vrijmaking van de Kerk beoogt, hebben bevorderd. In de eerste plaats is door de regeering met medewerking van de volksvertegenwoordiging (Storthing) een wet doorgedreven, volgens welke elk huwelijk kan ontbonden worden, wanneer de beide echtelieden dit verlangen. De Minister van Justitie betoogde in het parlement, dat men menschen die niet meer samen wilden leven, niet daartoe dwingen mocht. De oppositie van conservatieve zijde tegen het wetsontwerp was zwak. Daarna zag men in, dat men niet had ingedacht welke consequentiën uit deze wet zouden voortvloeien; immers men kan volgens deze wet een soort van huwelijk op proef voor zoo en zooveel jaren aangaan. In 1910 is deze wet in werking getreden; men hoopt dat de slechte gevolgen van de nieuwe wet zoodanig in het oog zullen springen, dat men haar weldra weer zal veranderen. Maar de Kerk kan in deze niets doen; zij is al te zeer onder de macht van den Staat gekomen.

Ten tweede heeft het tegenwoordige radicale ministerie eene verordening uitgevaardigd, volgens welke de Lutherssche predikanten verplicht zijn ambtelijk begrafenisplechtigheden te leiden, waarbij de lijken verbrand worden. En dit niettegenstaande kerkelijke autoriteiten zich beslist daartegen hadden verklaard, toen hun advies daarover was gevraagd. Bij het vraagstuk over de echtscheiding werd geen advies aan mannen der Kerk gevraagd. Wel kwam in de dagen der beraadslaging de „Kerkcommissie" saam, om te handelen over het sluiten van huwelijken, hetgeen tot de competentie van het departement voor den eeredienst behoort, terwijl de echtscheiding bij dat van justitie gevoegd is. De „Kerkcommissie" verzocht om ook het vraagstuk der echtscheiding te mogen behandelen. Maar tevergeefs. En nu is deze Kerkcommissie nog wel door deze radicale regeering in het leven geroepen, om voor de meest brandende vragen in zake de Kerk een zoodanige oplossing te vinden, dat de beweging om de Kerk tot zelfstandigheid te brengen, daardoor verlamd werd.

Men kan zich nu voorstellen dat onder deze omstandigheden, zij die nog hart hebben voor hunne Kerk, overgingen tot het vormen van eene staatkundige partij, om langs dien weg de overheersching van den Staat over de Kerk te doen ophouden.

Men kan er echter op rekenen, dat de staatkundige partij die de vrijmaking der Kerk in haar banier schreef, op veel tegenstand stuiten zal. Men heeft in Noorwegen vrijdenkers en de leidende staatslieden in dit land schijnen van hun zuurdeesem niet vrij, die het Christendom beschouwen als een „Kulturfactor." Daarom behoort de Kerk geen zelfstandigheid te hebben, zij heeft slechts te dienen, totdat de beschaving zoover gevorderd is, dat het Christendom als overbodig kan verdwijnen. Dan zijn er liberale of moderne theologen, die het in den grond met de vrijdenkers eens zijn, dat de Kerk aan den Staat onderworpen behoort te zijn, al meenen zij dat de Kerk nooit overbodig worden zal. Daarbij komt dat de staatkundige leiders wi len, dat de volksvertegenwoordiging het zeggenschap over de Kerk zal blijven behouden.

Maar er zijn nog andere tegenstanders, wier invloed en kracht men niet gering moet schatten. Het zijn de mannen van de inwendige Zending, die een „Gemeentefaculteit" in het leven riepen. Deze hopen langzamerhand alles te kunnen doen wat de roeping der Kerk is, om aldus de Kerk overbodig te maken. Het spreekt van zelf dat deze mannen weinig gevoelen voor eene vrije Kerk. Wanneer zij zich konden vereenigen met hen die de staatskerk niet kunnen prijsgeven, maar haar tot vrijheid zoeken te brengen, zou er voor Noorwegen veel gewonnen zijn.

Gemengd Nieuws.

De verkiezingsstrijd was in Engeland de laatste weken buitengemeen heftig. Een Anglicaansche predikant te Woolwich maakte in zijn blijdschap over de overwinning van den candidaat der Tories bekend, dat op den volgenden Zondag een dankstond zou gehouden worden, om den almachtigen God te danken voor de hoognoodige bevrijding van Woolwich uit de handen van socialisten en sabbathschenders. Men zou viermaal daarbij communiceeren en in plaats van de gewone gezangen zou het Te Deum aangeheven worden. Deze aankondiging verwekte natuurlijk algemeen opzien, vooral daar de candidaat die het onderspit delfde, geen beslist sociaal-democraat was, maar tot de onafhankelijke arbeiderspartij behoorde De bisschop bemoeide zich met de zaak en verklaarde openlijk, dat hij de houding van den predikant afkeurde; ook liet hij dezen beloven van alle demonstratie af te zien, om den volgenden Zondag eene gewone Godsdienstoefening te houden. Maar daarop hielden den volgenden Zondag de arbeiders een demonstratie. Voor den aanvang der Godsdienstoefening namen 130 leden der arbeiderspartij vóór in de kerk plaats, en toen de predikant zijn leerrede wilde beginnen, stonden zij allen op een gegeven teeken op, staken portretten van den niet-gekozen candidaat op hunne borst en trokken zwijgend de kerk uit. Denkelijk wordt de predikant naar eene andere gemeente verplaatst. In de kerken der dissenters heeft men nog meer dan in de Episcopaalsche kerk voor staatkundige doeleinden propaganda gemaakt.

Winckel.

Voor Kinderen.

BERGOPWAARTS.

XVIII.

Het einde.

Niet langs een gemakkelijken weg — we zagen het — was Linnaeus zoo hoog gestegen.

Hij had een moeilijke jeugd gehad, veel moeten ontberen, en toch hard werken. Daarbij had hij zich nooit ontzien, maar ontzaglijk veel gearbeid, zooveel tijd en kracht hem maar toelieten, dankbaar erkennende den zegen, dien God hem had geschonken.

Misschien echter had onze geleerde wel wat al te veel van zijn krachten gevergd. Althans, toen hij een jaar of wat over de zestig was, begon hij zeer af te nemen; hij was vroeg verouderd. Hijzelf begon dit ook te bespeuren, en hoe moeilijk het hem ook viel, toch was hij zoo wijs om zich langzamerhand aan het onderwijs op de hoogeschool te onttrekken.

Trouwens reeds lang had hij bij dat werk een voortreffelijke hulp gevonden in zijn zoon Carl, dien we reeds eens ontmoet hebben. Er waren in het gezin meer kinderen geboren, zonen en dochters, doch ten slotte bleef van de broers Karel of Carl alleen over. Hij was iemand van groot verstand, al jong zeer knap, en een even groot liefhebber van de plantkunde als zijn beroemde vader. Zoo kwam het, dat de zoon reeds op zijn achttiende jaar dien vader als hulp werd toegevoegd, met den titel van *demonstrator*, dus zooveel als uitlegger. Later volgde Carl zijn vader als hoogleeraar op.

Op zekeren dag zat Linnaeus, thans een grijsaard reeds, in zijn studeerkamer een brief te schrijven aan zijn hoogbejaarden schoonvader Dr. Moraeus. 't Schrijven vlotte echter niet zoo meer als vroeger, en toen hij het adres op de brief zetten zou, zat hij eerst een poos in gedachten. Een verdrietige trek kwam op zijn nog altijd innemend gelaat. Mistroostig en hoofdschuddend wierp hij eindelijk zijn ganzenpen neer, stapte zijn kamer uit en ging naar de huiskamer waar zijn echtgenoote zich bevond.

„Och Sara", sprak Linnaeus, met wat doffe stem, „hoe heet uw vader ook weer?"

„Maar lieve man", riep Sara verbaasd, „dat weet ge toch wel. Hij heet immers Moraeus, net als ik".

„'t Is waar ook", zei de professor, als ging hem een licht op.

Hij wandelde terug naar zijn kamer. Maar zijn vrouw zag hem droevig na, terwijl zij mompelde: „Het gaat niet goed. Hij wordt minder. Dat begint altijd met het geheugen. 't Is een kwaad teeken".

Zij was de dochter van een geneesheer en kon het weten. Linnaeus zelf was er trouwens zelf ook niet blind voor. Niet lang daarna vroeg hij aan koning Gustaaf ontslag als hoogleeraar. Hij was toen 65 jaar oud.

De koning echter, die heel veel van Linnaeus hield, kon het gevraagde niet zoo aanstonds geven. Linnaeus was de roem van de hoogeschool, en tot geen prijs wilde men hem missen.

Het ontslag werd dan ook door den koning geweigerd, maar die weigering was in zulke omstandigheden reeds op zichzelf een eer. Daarbij schreef de vorst in woorden, welke voor Linnaeus, die zeer op lof gesteld was, bijzonder vleiend waren. Men wilde eenvoudig den naam van zulk een wereldberoemd man op de lijst der hoogleeraren niet schrappen, zelfs al kon hij niet meer, gelijk vroeger, de werkzaamheden naar behooren waarnemen. De kroon zette Gustaaf op alles, door aan Linnaeus, of thans Von Linné, een dubbel jaargeld toe te kennen. Bovendien schonk hij hem nog twee landgoederen en maakte er de bepaling bij, dat die bezittingen, na den dood van den hoogleeraar op zijn kinderen zouden overgaan.

Wat de werkzaamheden betreft, kon Linnaeus aan de hoogeschool te Upsal vertoeven, of op zijn bezittingen, al naar hij verkoos. Hij was thans in den vollen zin des woords een vermogend man. Toch had hij in zijn jeugd en ook later zoo zeer geleerd spaarzaam te leven, dat hem dit in zijn huishouding altijd bijbleef.

Niet lang echter zou hij meer genieten al wat menschen konden doen om zijn leven te verzangenamen. Had hij in 1772 ontslag verzocht, in 1774 werd zijn gestel geschokt door een beroerte. Twee jaar later gebeurde dit nog eens, en nu volgde een groote zwakheid van lichaam en geest beide. Voor de wetenschap kon hij niets meer doen, ja hij werd zelfs geheel kindsch, zoodat hij, als een kleine knaap, alleen nog begrip had van de eenvoudigste dingen. Zoo leefde hij nog twee jaren tot hij den 10en Januari 1778 stierf. Hij was toen 71 jaar oud.

Zijn dood wekte treurigheid in heel het land, ja ver daar buiten. Met buitengewone plechtigheid werd de eens zoo arme predikantszoon